

STARPTAUTISKIE KATALOĢIZĀCIJAS PRINCIPI

Ievads

Principu (vispār pazīstami kā „Parīzes principi”) izklāsts tika apstiprināts Kataloģizācijas principu starptautiskajā konferencē 1961. gadā¹. To mērķis – kalpot par pamatu starptautiskajai kataloģizācijas standartizācijai – ir sasniegts: vairākums kataloģizācijas noteikumu, kas kopš tā laika izstrādāti visā pasaulē, pilnībā vai lielā mērā pamatojas uz Parīzes principiem.

Vairāk nekā četrdesmit gadus vēlāk, kad visā pasaulē kataloģizētāji un to klienti jau izmantoja tiešsaistes publiskos katalogus (*OPAC*), vispārējs starptautisku kataloģizācijas principu kopums kļuva vēl nepieciešamāks. Tagad, 21. gadsimta sākumā, *IFLA* ir sagatavojusi šo principu jaunu izklāstu, kas piemērojams bibliotēku tiešsaistes katalogiem un arī ārpus tiem. Galvenais princips ir katalogu lietotāju interešu ievērošana attiecībā uz kataloga izmantošanas ērtumu.

Šie jaunie noteikumi aizstāj un paplašina Parīzes principu darbības lauku un attiecina tos ne vien uz tekstuāliem darbiem, bet uz visiem bibliotēku materiālu veidiem, un ne tikai uz ieraksta un tā formas izvēli, bet arī uz visiem bibliotēku katalogos ietvertu bibliogrāfisko un autoritatīvo datu aspektiem. Principu izklāstā ietverti ne tikai principi un mērķi (t.i., kataloga funkcijas), bet arī norādīts, kas ietverams starptautiskajos kataloģizācijas noteikumos, kā arī sniegti ieteikumi attiecībā uz meklēšanas un izguves iespējām.

Izklāstā ietverti:

1. Darbības lauks
2. Vispārīgie principi
3. Entītijas, atribūti un attiecības
4. Kataloga uzdevumi un funkcijas
5. Bibliogrāfiskais apraksts
6. Piekļuves punkti
7. Meklēšanas iespēju pamati

Principu izklāsts pamatojas uz kataloģizācijas pamattradīcijām pasaulē², kā arī uz normatīvdokumentu *Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR)*³.

¹ International Conference on Cataloguing Principles (Paris : 1961). *Report*. – London : International Federation of Library Associations, 1963, p. 91-96. Also available in: *Library Resources and Technical Services*, v.6 (1962), p. 162-167 ; and *Statement of principles adopted at the International Conference on Cataloguing Principles, Paris, October, 1961*. – Annotated edition / with commentary and examples by Eva Verona. – London : IFLA Committee on Cataloguing, 1971.

² Cutter, Charles A.: *Rules for a dictionary catalog*, 4th ed., rewritten, Washington, D.C. : Government Printing office, 1904, Ranganathan, S.R.: *Heading and canons*. Madras [India] : S. Wiswanathan, 1955, un Lubetzky, Seymour. *Principles of Cataloging. Final Report. Phase I: Descriptive Cataloging*. Los Angeles, Calif. : University of California, Institute of Library Research, 1969.

³ *Functional Requirements for Bibliographic Records : Final report*. – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series; v. 19) Pieejams: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (1997. g. sept. versija ar papildinājumiem un labojumiem līdz 2008. g. febr.). *FRBR* modelis drīzumā tiks paplašināts

2009

Iepriekš minētais vieš cerības, ka šie principi veicinās bibliogrāfisko un autoritatīvo datu starptautisko apmaiņu un sniegs vadlīnijas katalogizācijas noteikumu veidotājiem starptautisko katalogizācijas noteikumu izstrādāšanā.

1. Darbības lauks

Turpmāk izklāstītie principi domāti kā vadlīnijas katalogizācijas noteikumu attīstībai. Tie attiecas uz bibliogrāfiskajiem un autoritatīvajiem ierakstiem un mūsdienu bibliotēku katalogu veidošanu. Šos principus var piemērot arī bibliotēku, arhīvu, muzeju un citu institūciju veidotajām bibliogrāfijām un informācijas datnēm.

To mērķis ir nodrošināt konsekventu pieeju jebkura veida bibliogrāfisko resursu aprakstošajai katalogizācijai un priekšmetošanai.

2. Vispārīgie principi

Katalogizācijas noteikumu veidošanu nosaka vairāki principi.⁴ Svarīgākais no tiem ir lietotāja ērtību ievērošana.⁵

- 2.1. *Lietotāja ērtības.* Lēmumiem, kas attiecas uz aprakstu veidošanu un piekļuves punktos izmantotajām personvārdu/nosaukumu kontrolētajām formām jāatbilst lietotāju interesēm.
- 2.2. *Pazīstams vārdu krājums.* Aprakstos un piekļuves punktos izmantotais vārdu krājums pieskaņojams lietotāju vairākumam.
- 2.3. *Atspoguļošana.* Aprakstos un personvārdu/nosaukumu kontrolētajās piekļuves punktu formās entīcija uzrādāma tās pašraksturojošā veidā.
- 2.4. *Precizitāte.* Aprakstāmā entīcija attēlojama precīzi.
- 2.5. *Pietiekamība un nepieciešamība.* Aprakstos ietverami tikai tie datu elementi un personvārdu/nosaukumu kontrolētās formas, kas nepieciešamas lietotāja vajadzību apmierināšanai un ir būtiskas entīcijas unikālai identificēšanai.
- 2.6. *Nozīmīgums.* Datu elementiem jābūt bibliogrāfiski nozīmīgiem.
- 2.7. *Ekonomiskums.* Ja pastāv alternatīvi mērķa sasniegšanas veidi, priekšroka ir ekonomiskākajam, t.i., lētākajam vai vienkāršākajam veidam.
- 2.8. *Konsekvence un standartizācija.* Aprakstu un piekļuves punktu struktūra iespējamā līmenī standartizējama. Tas nodrošina lielāku konsekveni, kas savukārt palielina bibliogrāfisko un autoritatīvo datu apmaiņas iespējas.
- 2.9. *Integrācija.* Visu materiālu veidu apraksti un uz entītijām attiecināmo personvārdu/nosaukumu kontrolētās formas, cik vien iespējams, pamatojamas uz vispārējo noteikumu kopumu.

Katalogizācijas noteikumiem jābūt *argumentētiem*, bet ne *patvaļīgiem*. Minētie principi dažkārt var nonākt pretrunā cits ar citu, – tādos gadījumos jāpieņem praktisks, argumentēts lēmums.

⁴ Pamatojas uz literatūru par bibliogrāfiju, īpaši *Ranganathan* un *Leibnitz* darbiem, kas aprakstīti grāmatā Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2000, p. 68. Attiecībā uz priekšmetisko tezauru veidošanu pastāv papildu principi, bet tie pagaidām nav ietverti šajā dokumentā.

⁵ 2.1.-2.9. principi nav sniegti īpašā secībā.

3. Entītijas, atribūti un attiecības

Katalogizācijas noteikumos jāņem vērā bibliogrāfiskā visuma konceptuālajos modeļos⁶ definētās entītijas, atribūti un attiecības.

3.1. Entītijas

Bibliogrāfiskie un autoritatīvie dati var atspoguļot šādas entītijas:

- darbs,
- izteiksme,
- manifestācija,
- vienība⁷
- persona
- dzimta
- institūcija⁸
- jēdziens
- objekts
- notikums
- vieta.⁹

3.2. Atribūti

Katru entītijai identificējošie atribūti lietojami kā datu elementi.

3.3. Attiecības

Jāidentificē bibliogrāfiski nozīmīgas attiecības starp entītijām.

4. Kataloga uzdevumi un funkcijas¹⁰

Katalogam jābūt efektīvam un lietderīgam līdzeklim, kas dod lietotājam iespēju:

4.1. Atrast krājumā bibliogrāfiskos resursus, meklēšanā izmantojot resursu atribūtus vai attiecības:

4.1.1. Atrast atsevišķu resursu.

4.1.2. Atrast resursu kopumu, kas ietver

- visus resursus, kas attiecas uz vienu un to pašu darbu,
- visus resursus, kas iemiesoti vienā un tajā pašā izteiksmē,
- visus resursus, kas ir vienas un tās pašas manifestācijas piemēri,
- visus resursus, kas saistīti ar attiecīgo personu, dzimtu vai institūciju,
- visus resursus par doto tematu,

⁶ IFLA konceptuālie modeļi ir *FRBR*, *FRAD* un *FRSAD*.

⁷ Darbs, izteiksme, manifestācija un vienība ir *FRBR* modelī aprakstītās 1. grupas entītijas.

⁸ Persona, dzimta un institūcija ir *FRBR* un *FRAD* modeļos aprakstītās 2. grupas entītijas.

⁹ Jēdziens, objekts, notikums un vieta ir *FRBR* modelī aprakstītās 3. grupas entītijas. Jebkura no šīm entītijām var būt aprakstāmā darba priekšmets.

¹⁰ 4.1-4.5 pamatojas uz: Svenonius, Elaine. *The Intellectual Foundation of Information Organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000.

- visus pēc citiem kritērijiem (piemēram, valodas, izdošanas vietas, izdošanas datējuma, satura veida, fiziskā datu nesēja u.tml.) raksturojamus resursus, – parasti tas ir meklēšanas rezultāta ierobežojuma papildu kritērijs.
- 4.2. Identificēt** bibliogrāfisko resursu vai aģentu (t.i., pārliecināties, ka aprakstītā entītija atbilst meklētajai entītijai vai arī atšķirt divas vai vairākas entītijas ar līdzīgu raksturojumu).
 - 4.3. Izvēlēties** lietotāja vajadzībām atbilstošu bibliogrāfisko resursu (t.i., atlasīt resursu, kas atbilst medija, satura, datu fiziskā nesēja u.tml. ziņā vai arī atbilst resursu kā lietotāja vajadzībām nepiemērotu).
 - 4.4. Pieklūt** aprakstītajai vienībai (t.i., nodrošināt informāciju, kas dod iespēju lietotājam resursu iegādāties, nomāt u.tml. vai pieklūt vienībai elektroniski tiešsaistes režīmā), vai autoritatīvajiem vai bibliogrāfiskajiem datiem.
 - 4.5. Pārlūkot katalogu** (t.i., orientēties katalogā, izmantojot bibliogrāfiskās informācijas un autoritatīvo datu loģisko kārtojumu un skaidras norādes par kataloga izmantošanu, atspoguļojot attiecības starp darbiem, izteiksmēm, manifestācijām, vienībām, personām, dzimtām, institūcijām, jēdzieniem, objektiem, notikumiem un vietām).

5. Bibliogrāfiskais apraksts

- 5.1.** Vispārīgais princips – katrai manifestācijai veidojams atsevišķs bibliogrāfiskais apraksts.
- 5.2.** Par bibliogrāfiskā apraksta pamatu parasti izmanto attiecīgās manifestācijas vienību. Aprakstā var ietvert atribūtus, kas attiecas uz ietvertajiem darbiem un izteiksmēm.
- 5.3.** Apraksta datiem jāpamatojas uz starptautiski atzītu standartu¹¹.
- 5.4.** Apraksti var būt veidoti dažādos pilnīguma līmeņos atkarībā no kataloga vai bibliogrāfiskās datnes/kartotēkas mērķa. Jānodrošina informācija lietotājam par apraksta pilnīguma līmeni.

6. Piekļuves punkti

6.1. Vispārīgie noteikumi

Piekļuves punktiem bibliogrāfisko un autoritatīvo datu izguvei jābūt formulētiem, ievērojot vispārīgos principus (sk. **2. Vispārīgie principi**). Tie var būt kontrolēti vai nekontrolēti.

¹¹ Bibliotēku sabiedrībā tas ir „Starptautiskais standartizētais bibliogrāfiskais apraksts (*International Standard Bibliographic Description*)”.

6.1.1. Personu, dzimtu, institūciju, darbu, izteiksmju, manifestāciju, vienību, jēdzienu, objektu, notikumu un vietu nosaukumu autorizētajām un alternatīvajām formām jānodrošina kontrolētie piekļuves punkti. Kontrolētie piekļuves punkti nodrošina resursu kopu bibliogrāfisko ierakstu izkārtošanas nepieciešamo konsekvenci.

6.1.1.1. Lai kontrolētu personvārdu/nosaukumu autorizētās formas un kā piekļuves punktus izmantotos identifikatorus, veidojami autoritatīvie ieraksti.

6.1.2. Par nekontrolētiem piekļuves punktiem var izmantot autoritatīvajos ierakstos nekontrolētus personvārdu/nosaukumu vai darbu nosaukumu (piemēram, manifestācijā minēta pamatnosaukuma) bibliogrāfiskos datus, kodus, atslēgvārdus u.tml.

6.2. Piekļuves punktu izvēle

6.2.1. Kā piekļuves punktus **bibliogrāfiskajam ierakstam** izmanto resursā iemiesotos darbu un izteiksmju autorizētos (kontrolētos) piekļuves punktus, manifestāciju nosaukumus (parasti nekontrolētos piekļuves punktus), kā arī autorizētās darbu radītāju/autoru personvārdu/nosaukumu formas.

6.2.1.1. Ja darbu radījusi institūcija, tās nosaukumu izmanto kā piekļuves punktu tikai gadījumos, kad attiecīgais darbs ir šīs institūcijas kolektīvās domas vai darbības izteiksme, vai ja darba nosaukuma formulējums kopā ar darba būtību nepārprotami liecina, ka par darba saturu ir atbildīga šī institūcija. Šis nosacījums ir spēkā arī tad, ja darbu parakstījis šīs institūcijas ierēdnis vai cits darbinieks.

6.2.2. Personvārdu, dzimtu vārdu, institūciju nosaukumu un priekšmetu autorizētajiem piekļuves punktiem **bibliogrāfiskajos ierakstos** pievieno papildu piekļuves punktus, ja tie var būt svarīgi aprakstītā bibliogrāfiskā resursa atrašanai un identificēšanai.

6.2.3. Kā piekļuves punktus **autoritatīvajam ierakstam** ietver entītijas personvārda/nosaukuma autorizēto formu, kā arī tā variantus.

6.2.4. Var nodrošināt papildu piekļuvi ar radniecīgo entītiju personvārdu/nosaukumu starpniecību.

6.3. Autorizētie piekļuves punkti

Entītijas personvārda/nosaukuma autorizētais piekļuves punkts jāieraksta autoritatīvajā ierakstā kopā ar entītijas identifikatoriem un personvārda/nosaukuma alternatīvajām formām. Autorizētais piekļuves punkts var būt nepieciešams kā noklusētā ekrānattēla forma.

6.3.1. Autorizētie piekļuves punkti veidojami atbilstoši standartam.

6.3.2. Autorizēto piekļuves punktu valoda un rakstība

6.3.2.1. Ja personvārdi/nosaukumi izteikti vairākās valodās un/vai rakstībās, priekšroka ir personvārda/nosaukuma autorizētā piekļuves punkta formai, kas pamatojas uz informāciju, kura rodama darba manifestācijās oriģināla valodā un rakstībā.

6.3.2.1.1. Taču, ja šo oriģinālo valodu un rakstību attiecīgajā katalogā parasti nelieto, autorizēto piekļuves punktu var veidot, pamatojoties uz tādām manifestācijās vai norādēs rodamajām formām, kas ir kataloga lietotājiem piemērotākās valodās un rakstībās.

6.3.2.1.2. Kad vien iespējams, kontrolētie piekļuves punkti veidojami oriģināla valodā un rakstībā, izmantojot personvārda/nosaukuma autorizēto vai alternatīvo formu.

6.3.2.2. Ja ir lietderīgi izmantot transliterāciju, tas veicams atbilstoši starptautiskam standartam par rakstības konversiju.

6.3.3. Autorizēto piekļuves punktu izvēle

Entītijas autorizētajam piekļuves punktam jāpamatojas uz personvārdu/nosaukumu, kas konsekventi identificē attiecīgo entītiju, t.i., personvārdu/nosaukumu, kurš pārsvarā rodams manifestācijās vai ir pazīstams kataloga lietotājiem (piemēram, „vispārpieņemtais nosaukums”, kāds rodams uzziņu avotos).

6.3.3.1. Personu, dzimtu un institūciju autorizēto piekļuves punktu izvēle
Ja persona, dzimta vai institūcija izmanto dažādus personvārdus/nosaukumus vai to atšķirīgas formas, par autorizēto piekļuves punktu katrai atsevišķai identitātei jāizvēlas viens personvārds/nosaukums vai viena personvārda/nosaukuma forma.

6.3.3.1.1. Ja manifestācijās un uzziņu avotos minētas atšķirīgas personvārda/nosaukuma formas, un šīs atšķirības nav viena un tā paša personvārda/nosaukuma dažādas variācijas, piemēram, pilnā un īsā forma, priekšroka ir:

6.3.3.1.1.1. plaši pazīstamajam (vai vispārpieņemtajam) personvārdam/nosaukumam, ja tas ir norādīts, nevis oficiālajam personvārdam/nosaukumam,

6.3.3.1.1.2. oficiālajam personvārdam/nosaukumam, ja nav norādīts plaši pazīstamais (vai vispārpieņemtais) personvārds/nosaukums.

6.3.3.1.2. Ja institūcijai dažādos laikposmos bijuši atšķirīgi nosaukumi, kurus nevar uzskatīt par nebūtiskām viena un tā paša nosaukuma variācijām, katra būtiska izmaiņa nosaukumā uzskatāmas par jaunu entītiju. Katras entītijas attiecīgie autoritatīvie ieraksti jāsaista ar “sk. arī” (agrākās/vēlākās nosaukuma autorizētās formas) norādēm.

6.3.3.2. Darbu un izteiksmju autorizēto piekļuves punktu izvēle

Ja vienam darbam ir vairāki nosaukumi, viens no tiem jāizvēlas par attiecīgā darba/izteiksmes autorizēto piekļuves punktu.

6.3.4. Personvārdu/nosaukumu autorizēto piekļuves punktu forma

6.3.4.1. Personvārdu forma

Ja personvārds ietver vairākus vārdus, autorizētā piekļuves punkta sākumvārdu izvēlas atbilstoši tās valsts praksei un valodas likumībām, ar kuru persona ir visvairāk saistīta, kā minēts manifestācijās vai uzzīņu avotos.

6.3.4.2. Dzimtu vārdu forma

Ja dzimtas vārds sastāv no vairākiem vārdiem, bibliogrāfiskā ieraksta sākumvārdu izvēlas atbilstoši tās valsts praksei un valodas likumībām, ar kuru dzimta ir visvairāk saistīta, kā minēts manifestācijās vai uzzīņu avotos.

6.3.4.3. Institūciju nosaukumu forma

Autorizētajam piekļuves punktam institūcijas nosaukums sniedzams tiešā secībā, kādā tas rodams manifestācijās vai uzzīņu avotos.

Izņēmumi:

6.3.4.3.1. ja institūcija ir jurisdikcijas vai administratīvās pārvaldes teritorijas daļa, autorizētajam piekļuves punktam jāietver šīs teritorijas nosaukuma pašreizējā forma kataloga lietotājiem piemērotā valodā un rakstībā,

6.3.4.3.2. ja institūcijas nosaukumā izteikta subordinācija vai subordinācijas funkcija, vai arī nosaukums nav pietiekams pakārtotās institūcijas identificēšanai, autorizētajam piekļuves punktam jā sākas ar augstākstāvošās institūcijas nosaukumu.

6.3.4.4. Darbu/izteiksmju nosaukumu forma

Darba, izteiksmes, manifestācijas vai vienības autorizētais piekļuves punkts var būt patstāvīgs darba nosaukums vai darba nosaukuma apvienojums ar darba radītāja(u) autorizēto piekļuves punktu.

6.3.4.5. Personvārdu/nosaukumu atšķiršana

Ja nepieciešams entītijai atšķirt no citām entītijām ar tādu pašu personvārdu/nosaukumu, entītijas autorizētajā piekļuves punktā ietverams sīkāks identificējošs raksturojums. Ja tas ir lietderīgi, identificējošu raksturojumu var pievienot arī personvārda/nosaukuma atšķirīgajām formām.

6.4. Atšķirīgie personvārdi/nosaukumi un personvārdu/nosaukumu atšķirīgās formas

Lai arī kurš no personvārdiem/nosaukumiem tiek izraudzīts par autorizēto piekļuves punktu, reglamentētas piekļuves vajadzībām ietverami arī atšķirīgie personvārdi/nosaukumi un to atšķirīgās formas.

7. Meklēšanas iespēju pamatojums

7.1. Meklēšana

Piekļuves punkti ir bibliogrāfisko un autoritatīvo ierakstu elementi, kas:

- 1) nodrošina bibliogrāfisko un autoritatīvo ierakstu, kā arī ar tiem saistīto bibliogrāfisko resursu atbilstošu izguvi,
- 2) ierobežo meklēšanas rezultātus.

7.1.1. Meklēšanas mehānisms

Personvārdiem/nosaukumiem, darbu nosaukumiem un priekšmetiem jābūt sameklējamiem un izgūstamiem, pamatojoties uz attiecīgā bibliotēkas kataloga vai bibliogrāfiskās datnes/kartotēkas piedāvātajām iespējām (piemēram, pēc personvārdu/nosaukumu pilnajām formām, atslēgvārdiem, vārdkopām, īsinājumiem, identifikatoriem u.tml.).

7.1.2. Svarīgākie piekļuves punkti pamatojas uz bibliogrāfiskā vai autoritatīvā ieraksta katras entītijas pamatatribūtiem un attiecībām starp entītijām.

7.1.2.1. Svarīgākie piekļuves punkti **bibliogrāfiskajiem ierakstiem**:

- darba radītāja/autora vai pirmā minētā radītāja/autora (ja tādi ir vairāki) personvārda/nosaukuma autorizētais piekļuves punkts,
- darba/izteiksmes autorizētais piekļuves punkts (var ietvert autora/radītāja autorizēto piekļuves punktu),
- manifestācijas pamatnosaukums vai katalogizētāja piešķirtais nosaukums,
- manifestācijas izdošanas vai klajā laišanas gads(i),
- kontrolētie priekšmetu apzīmējumi un/vai darba klasifikācijas indeksi,
- aprakstītās entītijas standartnumuri, identifikatori un „atslēgnosaukumi”.

7.1.2.2. Svarīgākie piekļuves punkti **autoritatīvajiem ierakstiem**:

- autorizētais entītijas personvārds/nosaukums,
- entītijas identifikatori,
- entītijas personvārda/nosaukuma atšķirīgās formas.

7.1.3. Papildu piekļuves punkti

Atribūtus no citām bibliogrāfiskā apraksta vai autoritatīvā ieraksta zonām var izmantot kā izvēles piekļuves punktus vai filtrējošus vai meklēšanas rezultātus ierobežojošus līdzekļus.

7.1.3.1. Šādi atribūti **bibliogrāfiskajos ierakstos** ietver (bet ne tikai):

- papildus pirmajam darba radītājam/autoram sniegtus citu radītāju/autoru personvārdus/nosaukumus,
- personu, dzimtu vai institūciju, kuru funkcija darba tapšanā atšķiras no radītāja/autora funkcijas (piemēram, skaņdarba izpildītāji), personvārdus/uzvārdus/nosaukumus,
- atšķirīgos darbu nosaukumus (piemēram, paralēlnosaukumus, virsrakstus),
- sērijas autorizēto piekļuves punktu,
- bibliogrāfiskā ieraksta identifikatorus,
- manifestācijā iemiesotās izteiksmes valodu,
- izdošanas vietu,
- satura veidu,
- datu nesēja veidu.

7.1.3.2. Šādi atribūti **autoritatīvajos ierakstos** ietver (bet ne tikai):

- saistīto entītiņu personvārdus/nosaukumus vai darbu nosaukumus,
- autoritatīvā ieraksta identifikatorus.

7.2. Izguve

Ja meklēšanas rezultātā izgūstami vairāki ieraksti ar vienu un to pašu piekļuves punktu, ieraksti kārtojami noteiktā loģiskā secībā, kas būtu ērta kataloga lietotājam. Ieteicams ievērot piekļuves punkta valodai un rakstībai atbilstošu standartu.

SKAIDROJOŠĀ VĀRDNĪCA

Šajā vārdnīcā ietverti specifiska lietojuma termini (ne parastās vārdnīcu definīcijas), kas izmantoti Starptautisko katalogizācijas principu formulējumā. Vārdnīcas beigās sniegti agrākajos katalogizācijas noteikumos lietotie termini, kas tagad nav ietverti Starptautisko katalogizācijas principu izklāstā.

PT = plašāks termins; ŠT = šaurāks termins; ST = saistīts termins

Aģents (*agent*) – persona (autors, izdevējs, tēlnieks, redaktors, režisors, komponists u.tml.) vai grupa (dzimta, organizācija, korporācija, bibliotēka, orķestris, valsts, federācija u.tml.), vai automatizēta sistēma (meteoroloģiskā ieraksta ierīce, konvertēšanas programmatūra u.tml.), kam ir nozīme resursa tapšanas un pastāvēšanas laikā. [Avots: *DCMI Agents Working Group*, modificēta darba definīcija]

Sk. arī **Autors/radītājs** [ŠT]

Aprakstošā katalogizācija (*descriptive cataloguing*) – katalogizācijas daļa, kas nodrošina gan aprakstošos datus, gan piekļuves punktus (izņemot priekšmetu). [Avots: *IME ICC*]

Sk. arī **Bibliogrāfiskais apraksts** (ST), **Priekšmetošana** (ST)

Atribūts (*attribute*) – raksturīga entītijas iezīme. Atribūts var būt entītijai sākotnēji piemītošs vai ārēju apstākļu radīts. [Avots: *FRBR*]

Atslēgnosaukums (*key title*) – *ISSN* sistēmā turpinājumresursam piešķirts unikāls nosaukums, kas nešķirami saistīts ar tā *ISSN*. Atslēgnosaukums var būt tāds pat kā pamatnosaukums vai neatkārtojamības nolūkā to var veidot, pievienojot identificējošus un/vai paskaidrojošus elementus, piemēram, izdevējinstiūcijas nosaukumu, izdošanas vietu, izdevuma ziņas. [Avots: *ISBD*]

Attiecība (*relationship*) – konkrēta saistība starp entītijām vai to piemēriem. [Avots: pamatojas uz *FRBR*]

Autoritatīvais ieraksts (*authority record*) – Datu elementu kopums, kas identificē entītiju, un kuru var izmantot piekļuves atvieglošanai vai jebkura šīs entītijas piekļuves punkta parādīšanai ekrānā. [Avots: *IME ICC*]

Autorizētais piekļuves punkts (*authorized access point*) – ieteicamais kontrolētais entītijas piekļuves punkts, kas veidots un apstiprināts atbilstoši noteikumiem vai standartiem. [Avots: *IME ICC*]

Sk. arī **Piekļuves punkts** [PT], **Personvārda/nosaukuma autorizētā forma** (ST), **Kontrolētais piekļuves punkts** [PT], **Prioritārais personvārds/nosaukums** [ST], **Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma** [ST]

Autors (*author*) *sk.* **Radītājs**.

- Bibliogrāfiskais apraksts** (*bibliographic description*) – bibliogrāfisko datu kopums bibliogrāfiskā resursa identificēšanai. [Avots: modificētais *ISBD*]
Sk. arī Aprakstošā katalogizācija [ST]
- Bibliogrāfiskais ieraksts** (*bibliographic record*) – datu elementu kopums, kas apraksta bibliogrāfisko resursu un nodrošina tam piekļuvi, kā arī identificē radniecīgos darbus un izteiksmes. [Avots: *IME ICC*]
- Bibliogrāfiskais resurss** (*bibliographic resource*) – bibliotēku vai tamlīdzīgos krājumos esoša entīcija, kas ietver intelektuāla vai mākslinieciska darba augļus. Atbilstoši *FRBR* modelim 1. grupas entīcijas ir: darbs, izteiksme, manifestācija un vienība. [Avots: *IME ICC*]
- Bibliogrāfiskais visums** (*bibliographic universe*) – joma, kas attiecas uz bibliotēku, arhīvu, muzeju un citu informācijas kopienų krājumiem. [Avots: *IME ICC*]
- Bibliogrāfiski nozīmīgs** (*bibliographic significant*) – entīcijas, atribūta vai attiecības īpašība, kurai ir īpaša nozīme vai vērtība bibliogrāfisko resursu kontekstā. [Avots: *IME ICC*]
- Darbs** (*work*) – noteikts intelektuāls vai māksliniecisks gara ražojums (t.i., ar intelektuālu vai māksliniecisku saturu). [Avots: *FRAD*, *FRBR* kā modificēts *IME ICC*]
- Datu nesēja veids** (*carrier type*) – apzīmējums, kas atspoguļo glabāšanas datneša/medija un tā ietvara/apvalka formātu apvienojumā ar resursa satura apskatīšanai, atskaņošanai, demonstrēšanai u.tml. nepieciešamo ierīci. Datu nesēja veids atspoguļo manifestācijas atribūtus. [Avots: *RDA* Skaidrojošās vārdnīcas 2008. g. janvārī pieejamās versijas modificēta forma]
- Dzimta** (*family*) – divas vai vairākas personas, kuru radniecību nosaka piedzimšana, laulība, adopcija vai līdzīgs juridisks statuss, vai arī, kuras apliecina sevi kā ģimeni/dzimtu. [Avots: *FRAD* (*IME ICC* modificētajā veidā)]
- Entīcija** (*entity*) – kaut kas unitārs un patstāvīgs; kaut kas neatkarīgi un atsevišķi pastāvošs; abstrakcija, iedomāts jēdziens, domas objekts vai transcendentāls objekts. [Avots: *Webster's 3rd*]
FRBR un *FRAD* minētie entīciju piemēri ietver intelektuāla vai mākslinieciska darba produktus (darbs, izteiksme, manifestācija vai vienība); aģentus (t.i., personas, dzimtas, institūcijas), kas atbildīgi par resursa intelektuālā vai mākslinieciskā satura radīšanu, šī satura producēšanu un izplatīšanu fiziskā formā, vai par šī produkta vai darba priekšmeta (darbs, izteiksme, manifestācija, vienība, persona, dzimta, institūcija, jēdziens, objekts, notikums, vieta) uzturēšanu. [Avots: *IME ICC*]
- Identifikators** (*identifier*) – numurs, kods, vārds, vārdkopa, emblēma, logo, u.tml., kas ir saistīts ar entīciju un atšķir šo entīciju no citām entītijām attiecīgajā sfērā, kurā šis identifikators ir piešķirts. [Avots: *FRAD*]

Institūcija (*corporate body*) – organizācija vai personu un/vai organizāciju grupa, kas identificējama pēc konkrēta nosaukuma un darbojas vai var darboties kā vienība. [Avots: modificēts no *FRAD, FRBR*]

Izteiksme (*expression*) – darba īstenošanas intelektuālā vai mākslinieciskā forma. [Avots: *FRAD, FRBR*]

Jēdziens (*concept*) – abstrakts priekšstats vai ideja. [Avots: *FRAD* (saistībā ar priekšmetu), *FRBR*]

Kontrolētais piekļuves punkts (*controlled access point*) – autoritatīvajā ierakstā fiksētais piekļuves punkts. [Avots: modificēts *GARR*]
 Kontrolētie piekļuves punkti ietver personvārdu/nosaukumu un to atšķirīgo variantu autorizētās formas. To pamatā var būt:

- personvārdi, dzimtu vārdi un institūciju nosaukumi,
- darbu, izteiksmju, manifestāciju un vienību nosaukumi,
- divu vārdu/nosaukumu kombinācija (piemēram, personvārda/nosaukuma-darba nosaukuma piekļuves punkta gadījumā, kas atspoguļo autora/radītāja personvārdu/nosaukumu un darba nosaukumu),
- notikumu, objektu, jēdzienu un vietu apzīmējumi,
- identifikatori, piemēram, standartnumuri, klasifikācijas indeksi u.tml.

Entītijai ar identiskiem vai līdzīgiem personvārdiem/nosaukumiem atšķiršanai personvārdam/nosaukumam kā tādām var būt pievienoti citi elementi (piemēram, datējumi). [Avots: *FRAD* – turpina uzsvērt, ka modelis centrējas uz personvārdiem/nosaukumiem un apzīmējumiem, kas reglamentēti autoritatīvajā datnē.]

Sk. arī **Piekļuves punkts [PT], Autorizētais piekļuves punkts [ŠT], Personvārds/nosaukums [ST], Nekontrolētais piekļuves punkts [ST], Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma [ŠT]**

Krājums (*collection*) – 1. Divu vai vairāku apvienotu vai kopīgi izdotu darbu reāls vai virtuāls kopums. 2. Konkrētas institūcijas radīts vai tās īpašumā esošs bibliogrāfisko resursu virtuāls vai reāls kopums. [Avots: *IME ICC*]

Manifestācija (*manifestation*) – darba izteiksmes fiziskais iemiesojums. [Avots: *FRAD, FRBR*]

Manifestācija var iemiesot vairākus darbus, atsevišķu darbu vai darba sastāvdaļu. Manifestācijai var būt viena vai vairākas vienības. [Avots: *IME ICC*]

Nekontrolētais piekļuves punkts (*uncontrolled access point*) – piekļuves punkts, kas nav reglamentēts autoritatīvajā ierakstā. [Avots: *IME ICC*]

Sk. arī **Piekļuves punkts [PT], Kontrolētais piekļuves punkts [ST]**

Nosaukums *sk.* **Personvārds/nosaukums**

- Notikums** (*event*) – darbība vai gadījums. [Avots: *FRAD* (uzskatāms par priekšmetu, ja tam nav piedēvējama institūcijas nozīme, *FRBR*)]
- Objekts** (*object*) – materiāla lieta. [Avots: *FRBR*]
- Papildu piekļuves punkts** (*additional access point*) – piekļuves punkts, ko var izmantot papildus svarīgākajiem piekļuves punktiem, lai paplašinātu bibliogrāfisko vai autoritatīvo datu izguves iespējas. [Avots: *IME ICC*]
Sk. arī **Piekļuves punkts [PT], Svarīgākais piekļuves punkts [ST],**
- Persona** (*person*) – indivīds vai atsevišķa identitāte, ko izveidojis vai pieņēmis kāds indivīds vai grupa. [Avots: *FRBR* (kā modificēts *FRAD*), modificēts *IME ICC*]
- Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma** (*variant form of name*) – personvārda/nosaukuma forma, kas nav izraudzīta par entītijas autorizēto piekļuves punktu. To var izmantot, lai piekļūtu entītijas autorizētajam ierakstam vai kā saiti uz autorizēto piekļuves punktu. [Avots: *IME ICC*]
Sk. arī **Piekļuves punkts [PT], Autorizētais piekļuves punkts [ST], Personvārda/nosaukuma autorizētā forma, Kontrolētais piekļuves punkts [PT], Vispārpieņemtais personvārds/nosaukums [ST], Personvārds/nosaukums [PT]**
- Personvārda/nosaukuma autorizētā forma** (*authorized form of name*) – entītijas autorizētā piekļuves punkta (personvārda/nosaukuma) forma.
Sk. arī **Autorizētais piekļuves punkts [ST], Vispārpieņemtais personvārds/nosaukums [ST], Personvārds/nosaukums [PT], Prioritārais personvārds/nosaukums [ST], Atšķirīgais personvārds/nosaukums [ST]**
- Personvārds/nosaukums** (*name*) – rakstzīme, vārds vai vārdu un/vai rakstzīmju grupa, pēc kuras entītija ir pazīstama. Termins ietver vārdus/rakstzīmes, kas apzīmē personu, dzimtu, institūciju; tas ietver jēdzienu, objektu, notikumu vai vietu apzīmējumus, kā arī darbam, izteiksmei, manifestācijai vai vienībai piešķirto nosaukumu. Personvārds/nosaukums ir piekļuves punkta pamatā. [Avots: *FRBR* (kā modificēts *FRAD*)]
Sk. arī **Piekļuves punkts [ST], Personvārda/nosaukuma autorizētā forma [ŠT], Kontrolētais piekļuves punkts [ST], Vispārpieņemtais personvārds/nosaukums [ŠT], Prioritārais personvārds/nosaukums [ŠT], Atšķirīgais personvārds/nosaukums [ŠT]**
- Piekļuves punkts** (*access point*) – personvārds/nosaukums, apzīmējums, kods u.tml., pēc kura iespējams sameklēt un identificēt bibliogrāfiskos vai autoritatīvos datus. [Avots: *GARR*, modificēts atbilstoši *FRAD* un *IME ICC*]
Sk. arī **Papildu piekļuves punkts [ŠT], Autorizētais piekļuves punkts [ŠT], Kontrolētais piekļuves punkts [ŠT], Svarīgākais piekļuves punkts [ŠT], Personvārds/nosaukums [ST], Nekontrolētais piekļuves punkts [ŠT], Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma [ŠT]**

Priekšmētošana (*subject cataloguing*) – katalogizācijas darba daļa, kas nodrošina priekšmetu kontrolētu apzīmējumu un/vai klasificēšanas indeksu piešķiršanu.

[Avots: *IME ICC*]

Sk. arī Aprakstošā katalogizācija [ST]

Prioritārais personvārds/nosaukums (*preferred name*) – entītijas personvārds/nosaukums, kas izraudzīts atbilstoši noteikumiem vai standartiem, kurus izmanto entītijas autorizētā piekļuves punkta izveidē.

Sk. arī Autorizētais piekļuves punkts [ST], Personvārda/nosaukuma autorizētā forma [ST], Vispārpieņemtais personvārds/nosaukums [ST], Personvārds/nosaukums [PT]

[Avots: *IME ICC*]

Radītājs (*creator*) – persona, dzimta vai institūcija, kas atbildīga par darba intelektuālo vai māksliniecisko saturu. [Avots: *IME ICC*]

Sk. arī Aģents PT]

Satura veids (*content type*) – apzīmējums, kas atspoguļo komunikācijas pamatformu, kādā izteikts noteiktais saturs un cilvēka maņu orgānus, ar kādiem šo saturu paredzēts uztvert. Satura veids atspoguļo gan darba, gan izteiksmes atribūtus.

[Avots: *RDA Skaidrojošās vārdnīcas 2008. g. janvārī pieejamās versijas modificēta forma]*

Svarīgākais piekļuves punkts (*essential access point*) – piekļuves punkts, kas pamatojas uz entītijas galveno atribūtu vai attiecību bibliogrāfiskajā vai autoritatīvajā ierakstā un kurš nodrošina šī ieraksta identifikāciju un izguvi.

[Avots: *IME ICC*]

Sk. arī Piekļuves punkts [PT], Papildu piekļuves punkts [ST]

Vienība (*item*) – atsevišķs manifestācijas eksemplārs. [Avots: *FRAD, FRBR*]

Vieta (*place*) – atrašanās vieta. [Avots: *FRBR*]

Vispārpieņemtais nosaukums (*conventional name*) – nosaukums, kas nav oficiālais nosaukums, bet ar kuru institūcija, vieta vai priekšmets ir vispārpazīstams.

[Modificēts no *AACR2 2002. g. pārstrādātā varianta Skaidrojošās vārdnīcas]*

Sk. arī Nosaukuma autorizētā forma [ST], Personvārds/nosaukums [PT], Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma [ST]

Avoti

- AACR2** – *Anglo-American cataloguing rules*. – 2nd edition, 2002 revision. – Ottawa : Canadian Library Association ; London : Chartered Institute of Library and Information Professionals ; Chicago : American Library Association, 2002-2005.
- DCMI Agents Working Group** – Dublin Core Metadata Initiative, Agents Working Group. No tīmekļa lapas 2003. gadā (darba definīcijas): <http://dublincore.org/groups/agents/>. Galīgais ziņojums pieejams: <http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/#classes-Agent>.
- FRAD** – *Functional Requirements for Authority Data : A Conceptual Model – Final Report, 2008*.
- FRBR** – *Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report*. – Munich : Saur, 1998. (IFLA UBCIM publications new series ; v. 19) Pieejams IFLA tīmekļa vietnē: <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/> (1997. g. sept., ar 2008. g. februārī veiktajiem labojumiem).
- GARR** – *Guidelines for Authority Records and References*. 2nd ed., rev. – Munich : Saur, 2001. (IFLA UBCIM publications new series ; v. 23). Pieejams tiešsaistē: <http://www.ifla.org/VII/s13/garr/garr.pdf>
- IME ICC** – IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (1st -5th : 2003-2007), ietvertas dalībnieku rekomendācijas.
- ISBD** – *International Standard Bibliographic Description (ISBD) : preliminary consolidated edition*. – Munich : Saur, 2007. (IFLA Series on Bibliographic Control ; v. 31). Pieejams tiešsaistē: http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf
- RDA** – *RDA : Resource Description and Access. Glossary Draft*. 5JSC/Chair/11/Rev (Jan. 2008, Table 1). Pieejams tiešsaistē: <http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html#drafts>
- Webster's 3rd** – *Webster's Third new International Dictionary*. – Springfield, Mass. : Merriam, 1976.

Turpmāk neizmantojamie termini

Bibliogrāfiska vienība *sk.* **Manifestācija**

Aprakstgalva *sk.* **Autorizētais piekļuves punkts, Kontrolētais piekļuves punkts**

Norāde *sk.* **Personvārda/nosaukuma atšķirīgā forma**

Unificētais nosaukums *sk.* **Autorizētais piekļuves punkts, Personvārda/nosaukuma autorizētā forma, Personvārds/nosaukums**

***IME ICC* rezolūcija 2008**

IME ICC dalībnieki nolemj:

- nepieciešamības gadījumā veikt *IME ICC* dalībnieku pieņemto dokumentu redakcionālus labojumus,
- izplatīt attiecīgos dokumentus visām piederīgajām noteikumos izstrādājamo institūcijām un *IFLA* organizācijām, kā arī profesionālajai preseī,
- rediģēt un publicēt Starptautisko katalogizācijas principu izklāstu un Skaidrojošo vārdnīcu, nodrošinot šiem dokumentiem brīvu piekļuvi internetā,
- nodrošināt darba turpinājumu, veicot korekcijas pēc *FRAD* un *FRSAR* galīgo versiju izstrādāšanas un atbilstoši katalogizācijas modeļu un datu shēmu attīstībai,
- saglabāt *IME ICC* dokumentāciju un informēt par *IME ICC* darba procesu un rezultātiem.

IME ICC dalībnieki iesaka *IFLA* Katalogizācijas sekcijai uzņemties gādību par šo dokumentu uzturēšanu spēkā un aptuveni reizi piecos gados tos atjaunināt, konsultējoties ar plašu informācijas sabiedrību.